

บทบาทพระสงฆ์ด้านการพัฒนาชุมชนในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ

The monk roles for Community Development in Phral Bueng District, Sisaket Province

นายธยาอุส ขอเจริญ*

บทคัดย่อ

บทบาทพระสงฆ์ที่มีต่อการพัฒนาชุมชนในปัจจุบันลดน้อยลงกว่าในอดีต และอาจด้วยเหตุที่ในปัจจุบันภาครัฐได้เข้ามามีบทบาทอย่างมากทั้งในด้านการศึกษาของชุมชน ด้านสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ซึ่งถึงแม้จะมีสำนักงานหรือสถานที่บริการของรัฐตั้งอยู่ในบริเวณวัด แต่วัดและพระสงฆ์ก็ไม่มีบทบาทและไม่มีส่วนร่วมในการบริหารงานนั้นๆ ซึ่งในความเป็นจริงแล้ว โดยฐานะทางสังคมของพระสงฆ์ที่ถือว่าเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน จะต้องทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการชักจูงประชาชนให้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชนของตน การสร้างความเข้าใจให้ชาวบ้านมองเห็น มีความคิด และมีทัศนคติที่ถูกต้องโดยเสริมสร้างให้ชาวบ้านใช้ความคิดของตนเองไปในทิศทางที่ต้องการ นำความคิดมวลชนในทิศทางที่ถูกต้อง ซึ่งเป็นพลังมวลชนโดยมีพระสงฆ์เป็นแกนนำนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการทำงานพัฒนาชุมชนให้สำเร็จลุล่วงตามเป้าหมายได้ อย่างไรก็ตาม แนวคิดที่จะฟื้นฟูบทบาทพระสงฆ์ให้มีส่วนร่วมช่วยในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในชุมชน ซึ่งเป็นเรื่องที่ยาก แต่ไม่เกินความสามารถที่จะแก้ไขได้ หากทุกคนในสังคมให้ความร่วมมือช่วยกันแก้ไข

คำสำคัญ : บทบาท,พระสงฆ์,การพัฒนาชุมชน

ABSTRACT

The priest with the development community at present less than in the past. And hence the current government took a huge role in the education of the community. Environment, etc. Even with the office or facility is located within a state. The temple and the monks had no role and is not involved in administering it. In fact, The social position of the priest is considered the spiritual leader of the community. Must serve as a mediator in persuading the public to participate in the development of their communities. Understanding the villagers have seen their ideas and views to be used by the villagers to build their own ideas in the desired direction. Lead public

opinion in the right direction. This is tough But no more than the ability to fix it. If everyone in society to cooperate to help resolve.

Keyword : roles , Buddhist monks, Community Developmen,

*สาขาวิชาการจัดการเชิงพุทธ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์ศรีสะเกษ

๑. บทนำ

พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติที่อยู่คู่กับสังคมไทยมานาน พระพุทธศาสนาจึงเป็นรากฐานของวัฒนธรรมไทย และวิถีชีวิตของคนไทยที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการพัฒนา และการจัดระเบียบทางสังคมไทยในด้านต่าง ๆ เช่น ด้านการปกครอง การศึกษา วัฒนธรรมประเพณี จนถึงการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยมีวัดเป็นหน่วยปฏิบัติการหลักของสถาบันพระพุทธศาสนา วัดและพระสงฆ์มีหน้าที่ถ่ายทอดวิชาการ ศีลธรรม จริยธรรม วัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ เข้าสู่สังคม วัดจึงเป็นส่วนประกอบที่สำคัญของชุมชนที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างมาก คือ วัดกับสังคม มีความสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิดจนยากที่จะแยกออกจากกันได้ วิถีชีวิตของผู้คนในชุมชนผูกพันกับวัดตั้งแต่เกิดจนกระทั่งตาย วัดจึงเปรียบเหมือนชีวิตจิตใจหรือวิญญาณของชุมชน และในขณะที่เดียวกันชุมชนก็เปรียบเสมือนร่างกาย ที่ทั้งสองฝ่ายจะต้องอาศัยเกื้อกูลและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ดังนั้นวัดและชุมชนจะต้องสมานฉันท์ให้ความร่วมมือร่วมใจพัฒนาทั้งในด้านสังคม เศรษฐกิจ วัฒนธรรม สาธารณสุข และสิ่งแวดล้อม เมื่อประสานความสัมพันธ์ให้อยู่คู่กันตลอดไป การรวมตัวของบุคคลในองค์กรชุมชน เครือข่ายองค์กรชุมชน และประชาชนที่อาศัยอยู่ในขอบเขตพื้นที่หนึ่ง ๆ ซึ่งมีปฏิสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน ระดับพื้นฐานที่สุด คือหมู่บ้าน หรือชุมชนในรูปแบบอื่น ๆ ที่มีมารวมตัวกันเพื่อแก้ไขปัญหาเดียวกัน เช่น ชุมชนลุ่มน้ำ ชุมชนวัฒนธรรม เป็นต้น

วัดเป็นสถานที่สำคัญอย่างยิ่ง เป็นศูนย์รวมจิตใจของผู้คนในชุมชนและสังคม และเป็นศูนย์กลางกิจกรรมต่าง ๆ ทางสังคมเป็นส่วนประกอบที่จะขาดเสียมิได้สำหรับชุมชนในแต่ละระดับ โดยมีพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการปฏิบัติกิจกรรมทางสังคม ทำให้พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมอย่างแนบแน่นเช่นเดียวกับวัด พระสงฆ์จึงมีลักษณะของความเป็นผู้นำในทุกกิจกรรมที่เกิดขึ้นในวัด เมื่อวัดเป็นศูนย์กลางที่รวมจิตใจพระสงฆ์ก็มีฐานะเป็นผู้นำทางจิตใจของชุมชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพเชื่อกลือและความร่วมมือต่าง ๆ และนับจากอดีตจนถึงปัจจุบัน วัดมีบทบาทสำคัญยิ่งในการสืบทอดพระพุทธศาสนา ทั้งเป็นแหล่งเผยแผ่วิชาการต่าง ๆ ไปสู่สังคม ตลอดถึงศิลปวัฒนธรรม

ของไทย ส่วนใหญ่มาจากวัดแทบทั้งสิ้น กล่าวคือ วัดในพระพุทธศาสนาจึงอยู่ในฐานะที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน ที่มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อวิถีชีวิตของคนไทยสืบต่อมาจนถึงทุกวันนี้^๑

๒. บทบาทพระสงฆ์อำเภอไพรบึงกับการพัฒนาชุมชน

๒.๑. บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชนในอดีต

พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้เพิ่มจำนวนมาก และได้เข้าไปมีบทบาทเกี่ยวข้องกับชุมชนมากขึ้น พระพุทธเจ้ามีพระประสงค์จะให้พระสงฆ์ได้ทำประโยชน์แก่ชุมชนอย่างกว้างขวางจึงได้วางขอบเขตในการสร้างความสัมพันธ์อันดีงามระหว่างพระสงฆ์กับชุมชนไว้คือ

๑. พระสงฆ์ควรสำนึกอยู่เสมอว่า ชีวิตตนเองอาศัยความเกื้อกูลจากฆราวาส และสถานภาพของตนเองที่แตกต่างจากฆราวาส ดังพระพุทธพจน์ที่ตรัสไว้ในอังคุตตรนิกาย ทสกนิบาตว่า “ภิกษุควรพิจารณาอยู่เสมอว่า เรามีเพศต่างจากฆราวาส, เรามีชีวิตที่ต้องอาศัยผู้อื่น, การงานที่สมณะพึงกระทำ เราทำแล้วหรือยัง ฯลฯ”

๒. พระสงฆ์ควรดำรงตนให้เป็นທີ່เคารพของฆราวาส มุ่งคลุกคลีกับฆราวาสจนเกินไป ในพระไตรปิฎกวินัยปิฎกมหาวีรกังคัไว้ เช่น ในสมัยหนึ่งพระอัสสชิและปัญพพสุกะ เป็นเจ้าอาวาสในกุฎิศิริวิหาร ประจบและคลุกคลีกับฆราวาสเกินไป เช่น ทำสิ่งต่าง ๆ ให้แก่เขา เล่นชนต่าง ๆ เป็นต้น พระพุทธเจ้าทรงทราบจึงทรงบัญญัติพระวินัยห้ามพระสงฆ์คลุกคลีกับฆราวาสจนเกินควร ถ้ารูปใดฝ่าฝืนต้องอาบัติสังฆาทิเสส

๓. พระสงฆ์ควรมีบทบาทและหน้าที่หลัก คือ การสั่งสอนธรรมแก่ประชาชน ด้วยความเสียสละ ความเมตตากรุณา ปรารถนาดี และความจริงใจ เหมือนที่ตรัสไว้ก่อนที่พระพุทธองค์จะส่งพระสงฆ์ออกไปสอนธรรมแก่ประชาชนว่าซึ่งได้ปรากฏในวินัยปิฎกมหาวรรคว่า

“ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เราและพวกเธอพ้นแล้วจากบ่วงอันเป็นของทิพย์และของมนุษย์ พวกเธอจงเที่ยวจาริกไป เพื่อประโยชน์เกื้อกูล เพื่อความสุข และเพื่ออนุเคราะห์ประชาชน พร้อมทั้งเทวดา อย่าไปทางเดียวกันสองรูป พวกเธอจงแสดงธรรมอันงามในเบื้องต้น ท่ามกลางและบทสรุปที่สมบูรณ์ด้วยเนื้อหาสาระ จงประกาศพรหมจรรย์ที่บริสุทธิ์หมดจด”

ในส่วนของพระพุทธเจ้า พระองค์ทรงดำเนินบทบาทของพระองค์เอง เพื่อประโยชน์แก่ชาวโลก เป็นเวลา ๔๕ ปี พร้อมทั้งยังกำชับไว้ในสังคาลสูตรว่า “เมื่อพระสงฆ์ได้รับความเมตตาทางกาย วาจา ใจ การต้อนรับอย่างเต็มใจ และการอุปถัมภ์ด้วยปัจจัย ๔ จากกุลบุตรแล้ว พระสงฆ์ควร

^๑พระราชมุนี (ประยูร ปยุตโต), ทางสายกลางของการศึกษาไทย, พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐, หน้า ๑๖ – ๑๘.

ตอบแทนกุลบุตร ด้วยการสอนไม่ให้ทำความชั่ว ให้สร้างความดี สงเคราะห์ด้วยใจอันดีงาม สอนสิ่งที่ยังไม่เคยฟัง สอนสิ่งที่เคยฟังแล้วให้กระจ่างชัดและชี้ทางสวรรค์ให้”

ในสมัยพุทธกาลสภาพทั่วไปในอินเดียสมัยนั้น พระราชมุนี กล่าวว่าในด้านการเมืองส่วนใหญ่มีระบบการปกครองแบบราชาธิปไตย ด้านเศรษฐกิจ การค้าขาย ขยายตัวอย่างกว้างขวาง ด้านสังคม แบ่งเป็น ๔ วรรณะอย่างชัดเจน วรรณะสูง คือ กษัตริย์และพราหมณ์ มีอำนาจและเงินทอง ส่วนคนวรรณะต่ำ ซึ่งมีจำนวนมาก มีความยากจน ได้รับการดูถูกเหยียดหยามและถูกตัดสินชีวิตต่าง ๆ ด้านศาสนา พวกพราหมณ์ซึ่งเป็นนักบวชดั้งเดิม ก็มุ่งเน้นการประกอบพิธีกรรมอย่างใหญ่โต เพื่อตอบสนองต่อคนมีอำนาจ ขณะเดียวกัน ก็มีนักบวชอีกกลุ่มหนึ่งเรียกว่า “สมณะ” เกิดความเบื่อหน่ายในสภาพสังคมเช่นนี้ จึงออกแสวงหาสัจธรรมจนตั้งเป็นลัทธิต่าง ๆ มากมายนอกจากนั้น ยังมีการเผยแพร่ลัทธิความเชื่อของตน พร้อมโจมตีลัทธิอื่น ๆ เพื่อดึงคนในวรรณะต่าง ๆ โดยเฉพาะคนวรรณะที่มีบทบาททางสังคมสูงมาเป็นสาวกของตนเอง

พระพุทธศาสนาก็เป็นอีกศาสนาหนึ่งในสมัยนั้น เมื่อพระพุทธองค์และพระสาวกได้ตรัสรู้ธรรมแล้ว ก็ได้ออกไปเผยแผ่และสอนธรรมแก่ประชาชนทุกชั้นวรรณะ ในท่ามกลางการต่อสู้แย่งชิงคนมาเป็นสาวกของเจ้าลัทธิต่าง ๆ ในสมัย จนกระทั่งประชาชนจำนวนมาก โดยเฉพาะ ชนชั้นที่มีอำนาจทางสังคม คือ กษัตริย์และพราหมณ์เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ได้เข้ามาบวชและอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา ด้วยปัจจัย ๔ เป็นจำนวนมาก ดังนั้น พอจะแบ่งบทบาทหลัก ๆ ของพระสงฆ์ที่เข้าไปทำงานในชุมชนในสมัยนั้น ๓ ประการ คือ

๑. บทบาทในการให้ความรู้และพัฒนาจิตใจแก่ชุมชน บทบาทของพระสงฆ์ในส่วนนี้เป็นบทบาทที่เด่นชัด ดังที่ปรากฏหลายแห่งในพระไตรปิฎกคือในวินัยปิฎกมหาวรรค สรุปได้ว่า “พระอัสสชิ แสดงธรรมแก่อุปติสสปริพาชก ถึงเหตุเกิดของธรรมและการดับของธรรม จนอุปติสสปริพาชกได้สำเร็จเป็นพระโสดาบัน” ในสังยุตตนิกาย ขันธวารวรรคสรุปได้ว่า “พระสารีบุตร ได้ชี้แจงถึงการฉน้าวของพระที่บริสุทธิ์ ถูกต้องตามหลัก แก่นางปาราชิกาชื่อว่า สุจิมุขี จนนางหายสงสัยและเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา” และในมัชฌิมนิกาย อุปริปัณณาสก์สรุปได้ว่า “พระสารีบุตรไปเยี่ยมท่านอนาคคฤหบดีในยามป่วยหนัก พร้อมกับแสดงธรรมไม่ให้ยึดมั่นในสิ่งทั้งปวง เมื่ออนาคคฤหบดีสิ้นใจแล้วก็ไปเกิดในดุสิตภาพ”

๒. บทบาทในการสงเคราะห์ชุมชน เป็นบทบาทอีกประการหนึ่งของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ดังปรากฏในพระธรรมบทสรุปได้ว่า “พระสารีบุตรช่วยรณะพราหมณ์แก่และยากจน ให้ได้บวชเป็นพระภิกษุพร้อมทั้งรับผิดชอบเป็นอาจารย์สั่งสอนและอบรมพระราณะ จนพระราณะได้บรรลุพระอรหัตผล” และในมัชฌิมนิกาย มัชฌิมปัณณาสก์สรุปได้ว่า “พระองคุลิมาลได้ตั้งสัจจอธิฐาน ช่วยหญิงท้องแก่คนหนึ่งให้คลอดลูกอย่างสะดวก”

๓. บทบาทในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เป็นอีกบทบาทหนึ่งของพระสงฆ์ในสมัยพุทธกาล ซึ่งปรากฏมากมายในคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา เพราะพระสงฆ์ในสมัยนั้นมีชีวิตอยู่กับธรรมชาติ และอาศัยธรรมชาติเป็นที่ฝึกฝน ตนเองให้ได้บรรลุธรรม จึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่พระสงฆ์กับธรรมชาติต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันโดย มีหลักการอยู่อย่างน้อย ๓ ประการ คือ

๓.๑ หลักการต้นไม้เป็นสิ่งมีชีวิต พระพุทธศาสนาถือว่า ต้นไม้และพืชพันธุ์เป็นชีวิตินทรีย์หรือมีชีวิต เป็นที่หากินและที่อยู่ของสรรพสัตว์ รวมทั้งเป็นบ้านของรุกขเทวดาพระพุทธเจ้าจึงปรบอบาบัติ (โทษ. ปาจิตตีย์) แก่ภิกษุที่ตัดต้นไม้ซึ่งได้กล่าวไว้ในวินัยปิฎกมหารวรรค เช่น ภิกษุชาวเมืองอาฬวีที่ตัดต้นไม้ ทำให้วิมานเทวดาได้รับความเสียหาย

๓.๒ หลักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติตามจำเป็นเท่านั้น พระพุทธศาสนานับการประหยัดหรือใช้ทรัพยากรเท่าที่จำเป็นและให้คุ้มค่าที่สุด ไม่นิยมฟุ้งเฟ้อตามค่านิยมต่าง ๆ เห็นได้จากที่พระอานนท์ ได้ชี้แจงให้พระเจ้าอุเทนเห็นถึงการที่พระสงฆ์ใช้สิ่งของอย่างประหยัดและคุ้มค่า เช่น วิธีการใช้ผ้าจีวร จนพระองค์เข้าใจและหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และยังตรัสไว้ในวินัยปิฎกมหารวรรคยังปรบอบาบัติ (โทษ. แก่ภิกษุ) ที่ประดับตกแต่งสิ่งของจนเกินควร เช่น ทรงปรบอบาบัติทุกกฎ แก่ภิกษุชาวเมืองภทติยะ ซึ่งประดับตกแต่งรองเท้าอย่างสวยงาม เช่น รองเท้าสานด้วยหญ้า รองเท้าทำด้วยเงิน รองเท้าทำด้วยทอง เป็นต้น

๓.๓ หลักการว่าสัตว์เป็นสิ่งที่มีชีวิตควรแก่ความเมตตาการุณา วิถีชีวิตของพระเน้นการไม่เบียดเบียนสัตว์อื่นให้เดือดร้อน แม้กระทั่งชีวิตสัตว์เล็ก ๆ ทรงปรบอบาบัติแก่ภิกษุผู้ทำเช่นนั้นซึ่งได้ตรัสไว้ในวินัยปิฎกมหารวรรค เช่น ปรบอบาบัติปาจิตตีย์ แก่ภิกษุชาวเมืองอาฬวี ผู้ก่อสร้างกุฏิด้วยดินที่มีตัวสัตว์ และรู้ยู่ว่ามีตัวสัตว์แล้วเอาน้ำนั้นรดต้นไม้บ้าง ดินบ้าง ใช้ให้คนอื่นรดบ้าง เป็นต้น

บทบาทของพระสงฆ์ในอดีตนั้น ส่วนใหญ่ดำเนินรอยตามบทบาทของพระพุทธเจ้า คือ การพัฒนาศีลธรรมจริยธรรมและจิตวิญญาณ การสงเคราะห์ประชาชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เท่านั้นเพราะสังคมในสมัยนั้นยังไม่มีความสะดวกสบายเหมือนในปัจจุบัน

๒.๒ บทบาทของพระสงฆ์ต่อชุมชนในปัจจุบัน

สังคมไทยทุกวันนี้ เป็นสังคมที่มีความสะดวกสบายมากขึ้นพร้อมกับปัญหาอีกมากมาย บทบาทของพระสงฆ์ในอดีตจึงต้องเปลี่ยนแปลงไป เพื่อให้ตอบสนองต่อปัญหาของสังคมไทย

พระราชวรมณี (ประยุทธ์ ปยุตโต. ได้พูดถึงบทบาทของพระสงฆ์ไว้ว่า เป็นผู้ให้ธรรมทาน คือการให้ธรรม เป็นการพยายามชี้แจงแนะนำหลักความดีงาม หรือหลักการที่จะช่วยเหลือให้มนุษย์ได้ประสบสิ่งดีงาม ฯลฯ^๒

สถาบันสงฆ์ (วัดและพระสงฆ์. เป็นสถาบันใหญ่ในสังคมไทยย่อมต้องเกี่ยวข้องมีบทบาทในทางสังคม พฤติกรรม กิจกรรมต่าง ๆ ที่พระสงฆ์กระทำ มีผลกระทบต่อสังคมบ้างความเป็นไปในสังคมมีผลต่อสถาบันสงฆ์บ้าง ฉะนั้น จึงหลีกเลี่ยงไม่พ้นที่พระพุทธศาสนาไม่ว่าจะเป็นพระธรรมคำสอน หรือพระสงฆ์ในรูปสถาบันหรือวัดวาอารามก็ตามจะต้องเกี่ยวข้องกับสังคมพระสงฆ์เองจึงควรมีบทบาททั้งต่อตนเองและสังคม คือ

๑. บทบาทต่อตนเองและสังคมสงฆ์ คือ มีหน้าที่ศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรม เพื่อความบริสุทธิ์ของสถาบันสงฆ์

๒. บทบาทต่อสังคมทุกชั้น (ชาวบ้าน. คือมีหน้าที่

๒.๑ ให้การศึกษา หมายถึง การอบรมสั่งสอนผู้อื่นให้ดำรงชีวิต โดยอาศัยความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรม

๒.๒ การเผยแผ่ หมายถึง การช่วยให้มีการปฏิบัติธรรมเป็นประโยชน์ต่อสังคม

๒.๓ การสงเคราะห์ประชาชน หมายถึง การให้ความช่วยเหลือแก่ประชาชน โดยปฏิบัติหน้าที่ตามสมณเพศของตนเอง

สมบุรณ์ สุขสำราญ ได้เสนอลักษณะบทบาทการพัฒนาชนบทของพระสงฆ์ในปัจจุบันว่า ควรมีแนวทางหลัก ๒ แนวทาง ได้แก่ การพัฒนาที่เน้นจิตใจแนวหนึ่งและการพัฒนาที่เน้นด้านวัตถุอีกแนวทางหนึ่ง ซึ่งมีสาระสำคัญแตกต่างกัน ดังนี้

๑. การพัฒนาด้านจิตใจ ควรจะดำเนินการพัฒนาเป็นขั้นตอน คือ

๑.๑ เริ่มจากกลุ่มคนส่วนน้อยไปสู่กลุ่มคนส่วนมาก กล่าวคือ

๑.๑.๑ ตัวเอง ผู้อื่น กลุ่ม ชุมชน ลักษณะนี้เป็นการเริ่มต้น การพัฒนาที่ตัวเองเป็นพื้นฐาน เพื่อเป็นแบบอย่างอันดีต่อผู้อื่น เมื่อเราสามารถพัฒนาตนเองจนเป็นแบบอย่างให้ผู้อื่นได้แล้วจะทำให้เกิดการรวมกลุ่มขึ้น

๑.๑.๒ ให้การพัฒนาต่อบุคคลอื่นโดยเริ่มทดลองดำเนินการในกลุ่มเล็ก ๆ ก่อนแต่การพัฒนาลักษณะนี้จะต้องดำเนินการโดยไม่ให้ชาวบ้านรู้ตัว เมื่อผลที่ได้จากการทดลองพัฒนาในกลุ่มดังกล่าวประสบผลสำเร็จ ชาวบ้านในครัวเรือนอื่น ๆ จะสามารถมองเห็นถึงประโยชน์ของการพัฒนาและจะเข้ามาร่วมในกระบวนการพัฒนาด้วยในที่สุด

^๒เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๖.

๑.๒ การพัฒนาด้วยการฝึกอบรมโดยใช้คำคม อุทาหรณ์และสุภาษิตต่าง ๆ ให้ประชาชน (ผู้ใหญ่, อ่านหรือทำความเข้าใจ ในขณะที่เดียวกันก็ต้องคอยกระตุ้นและชี้แนะไปตามโอกาสอันสมควรด้วย

๑.๓ ใช้วิธีการสอนเด็กเพื่อพัฒนาผู้ใหญ่ โดยการเปิดสอนหรือให้การฝึกอบรมแก่เด็กเล็กทั้งเด็กอ่อนวัยและเด็กในวัยเรียน เพื่อให้เด็กรู้จักประพฤติดีและเป็นแบบอย่างความประพฤติ

๑.๔ ให้การอบรมแก่ประชาชนทั้งโดยการเรียกเข้ามาร่วมฟังการบรรยายธรรมและรวมถึงการออกกระจายเสียงผ่านหอกระจายข่าว

๑.๕ ทุกวันพระจะมีการแสดงพระธรรมเทศนา ให้แก่ อุบาสก อุบาสิกา ที่มาร่วมกันทำบุญที่วัด โดยเน้นลักษณะการแสดงธรรมเทศนาที่สอดคล้องกับชีวิตประจำวันของประชาชน เพื่อให้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้ง่าย

๑.๖ ใช้นโยบายและมาตรการให้ ลด ละ เลิก อบายมุขต่าง ๆ ทั้งหลายทั้งปวง เช่น ตั้งกรรมการเฉพาะกิจทางศาสนา เพื่อรวบรวมเงินที่ชาวบ้านให้มาแก่ญาติโยมที่จัดงานประเพณีต่าง ๆ ไม่ให้นำไปใช้จ่ายในสิ่งที่ไม่จำเป็น โดยเฉพาะอย่างยิ่งการใช้จ่ายไปในทางอบายมุข เช่น การเลี้ยงเหล้า เป็นต้น

๑.๗ สนับสนุนให้มีการตั้งคณะกรรมการของหมู่บ้านคอยดูแลความสงบและความสามัคคีในหมู่บ้าน เช่น คณะกรรมการประนีประนอมปัญหา และความขัดแย้ง เพื่อพยายามสร้างสรรค์ความสามัคคีในหมู่ชาวบ้านให้สามารถอยู่ร่วมกันโดยไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน

๑.๘ ใช้วิธีกระตุ้นจิตใจชาวบ้านให้พยายามรักษาความดีที่ได้ปฏิบัติมา

๒. การพัฒนาด้านวัตถุ การพัฒนาด้านวัตถุมีใช้หมายถึงเฉพาะการสร้างอาคารเรียน สร้างถนน สร้างศาลา ฯลฯ แต่ขีดขั้นของการแบ่งการพัฒนาด้านวัตถุ และการพัฒนาด้านจิตใจ อยู่ที่เป้าหมายของการพัฒนา โดยกำหนดให้การพัฒนาด้านจิตใจมุ่งไปสู่การพัฒนา เพื่อให้ประชาชนนำไปประพฤติปฏิบัติให้อยู่ในกรอบของศีลธรรม ส่วนการพัฒนาด้านวัตถุ จะเป็นการพัฒนาที่มุ่งเป้าหมายไปสู่ประโยชน์สุขของชาวบ้านและชุมชน หรือที่เรียกว่าการพัฒนาไปสู่คุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ดังนั้น การพัฒนาด้านวัตถุจึงครอบคลุมในหลาย ๆ ลักษณะ ดังนี้

๒.๑ การจัดตั้งกองทุนเพื่อการพัฒนาต่าง ๆ เช่น กองทุนเงินกู้ ธนาคารข้าว ธนาคารยานาการควาย กลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์ ฯ เป็นต้น

๒.๒ การจัดตั้งสหกรณ์ต่าง ๆ เพื่อฝึกการมีส่วนร่วมในการทำงาน เพื่อการพัฒนาตนเอง เช่น สหกรณ์การเกษตร สหกรณ์ร้านค้า สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นต้น

๒.๓ การพัฒนาการศึกษาแก่บุคคลในทุกระดับและทุกวัย เพื่อการเพิ่มพูนความรู้และความเข้าใจในทางโลก โดยมีเป้าหมายให้สามารถนำเอาความรู้และสถานภาพทางสังคมดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงชีวิตความเป็นอยู่ทั้งของตนเองและชุมชนให้ดีขึ้น ครอบคลุมทั้ง

การศึกษาทางสายสามัญ การเสริมความรู้ในการอาชีพต่าง ๆ เช่น การตัดเย็บเสื้อผ้า ช่างไม้ รวมไปถึงการฝึกอบรมในด้านสาธารณสุขต่าง ๆ ด้วย

๒.๔ การพัฒนาเพื่อการโภชนาการ และการพัฒนาสุขภาพอนามัยให้ดีขึ้น เช่น การสร้างส้วม โครงการอาหารเสริม การสร้างถังเก็บน้ำฝน เป็นต้น

๒.๕ การสร้างสาธารณประโยชน์และสาธารณูปการต่าง ๆ เช่น ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน ปรับปรุงซ่อมแซมถนนหนทาง เป็นต้น

๒.๖ การพัฒนาเกษตรกรรม เช่น การส่งเสริมการเพาะปลูกพืชชนิดใหม่ ๆ การสร้างระบบชลประทานขนาดเล็ก การฝึกอบรมการพัฒนาการเกษตรและปศุสัตว์ เป็นต้น ^๓

พระสงฆ์จะมีความสัมพันธ์กับชุมชน คือ พระพุทธองค์เน้นให้พระสงฆ์ได้พิจารณาถึงสถานภาพที่ต่างจากฆราวาส และการดำรงชีวิตอยู่ได้เพราะอาศัยฆราวาส ห้ามพระสงฆ์ไม่ให้คลุกคลีกับฆราวาสมากเกินไป เน้นให้พระสงฆ์ทำประโยชน์แก่ประชาชนโดยการสอนธรรม หรือชี้แนะทางจิตวิญญาณด้วยจิตใจที่เมตตากรุณา ในการศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ รวม ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม

๑. ด้านสังคม

การพัฒนาชุมชนด้านสังคม

พระสงฆ์เข้าไปมีบทบาทในด้านการอบรมคุณธรรม จริยธรรมให้แก่ ชุมชน นักเรียน นักศึกษา เผยแผ่ธรรมะ สงเคราะห์ผู้ยากไร้ พัฒนาถาวรวัตถุให้กับชุมชนมีการรับเลี้ยงดูเด็กกำพร้า การเปิดโรงเรียนสอนเด็กก่อนเกณฑ์และโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกธรรมและบาลีพร้อมกับพระปริยัติธรรมสามัญ เป็นผู้ดำเนินงานบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ และยังเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและผู้นำชาวบ้านทำให้เกิดความสามัคคีเป็นระเบียบเรียบร้อยแก่ชุมชนและสังคมในท้องถิ่น

พิลิฎฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร กล่าวว่า พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญมากในชุมชนซึ่งพระสงฆ์แต่ละรูปก็มีวิธีการต่าง ๆ ที่แตกต่างกันในการพัฒนา โดยเฉพาะด้านสังคมพระสงฆ์จะทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี โดยตั้งมั่นในวัดทำการเทศนาสั่งสอนในลักษณะกลุ่มย่อยโดยเปิดโอกาสให้ประชาชนได้เลือกเปลี่ยนความคิดเห็น เพื่อนำหลักธรรมไปปฏิบัติในชีวิตประจำวัน เช่น การรู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่การเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การรู้จักการให้ทานและการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน อย่างเช่น พระอาจารย์เทอดศักดิ์ จันทโชโต แห่งวัดทุ่งสว่างอำเภอมือ จังหวัดหนองคาย พระครูพิทักษ์พิชคามเขต วัดลุมพินีวัน อำเภอบ้านผือ จังหวัดอุดรธานี และพระอาจารย์เอก เตชวโร วัดโมกขวนาราม

^๓สมบุญ สุธาสารณ,การพัฒนาตามแนวพุทธศาสนา กรณีศึกษาพระสงฆ์นักพัฒนา, หน้า ๕๙-๖๒.

อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น และได้กล่าวถึงพระพิพิธประชานาถ (หลวงพ่อนาน สุทธิสีโล. วัดสามัคคี อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์) ได้มีบทบาทมากในด้านการพัฒนาสังคม ไม่ว่าจะเป็นการสอนให้ประชาชนลดอบายมุข อบรมจิตใจ ฝึกวินัยสันทัดภูมิฐาน ทำให้จิตใจสะอาดบริสุทธิ์ ซึ่งท่านจะมุ่งการพัฒนาจิตใจหรือคนก่อนสิ่งใด ยังมีการชักชวนประชาชนรวมพลังเพื่อการพัฒนา มีการระดมพลังสมอง เพื่อแก้ปัญหาให้เห็นพ้องต้องกันว่าควรจะพัฒนาถนนหนทางเพื่อการคมนาคมที่สะดวก โดยหลวงพ่อนานกับพระสงฆ์ในวัดและชาวบ้านร่วมมือกัน ใช้เครื่องมือทำเกษตรที่มีอยู่ช่วยกันถางป่าขุดดิน ทำร่องถนนให้เกิดขึ้นในชุมชน^๔

ในด้านสังคม พระสงฆ์เป็นแบบอย่างในการลด เลิก ละ จากอบายมุขทั้งหลายเป็นผู้นำประกอบพิธีทางศาสนาทำให้ชาวบ้านมีความรักความสามัคคีกัน อบรมชาวบ้านให้มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อกันเห็นอกเห็นใจกันช่วยเหลือกัน

๒. ด้านเศรษฐกิจ

การพัฒนาชุมชนด้านเศรษฐกิจ

ตั้งแต่ พ.ศ.๒๕๐๔ มีการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของคนไทยหลายอย่าง เช่น เกิดโรงงานอุตสาหกรรมจำนวนมาก คนในชนบทอพยพมาทำงานโรงงานมากขึ้น เกิดปัญหาความยากจนและช่องว่างทางเศรษฐกิจระหว่างภาคเกษตรกรรมกับอุตสาหกรรมในทศวรรษ ๒๕๓๐ รัฐบาลมุ่งพัฒนาประเทศให้เป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ แต่เมื่อเกิดวิกฤติการณ์ทางเศรษฐกิจใน พ.ศ.๒๕๔๐ ทำให้ธุรกิจจำนวนมากล้มละลาย คนตกงานจำนวนมาก รัฐบาลได้ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความ ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย และบทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ ก็คือการแนะนำให้ประชาชนดำเนินชีวิตด้วยความพอดี สมดุลในการบริโภค ซึ่งดังกล่าวนี้นี้ เรียกว่า “เศรษฐกิจศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์”

เศรษฐกิจศาสตร์ตามแนวพุทธศาสตร์หรือเศรษฐกิจศาสตร์แนวพุทธ มีลักษณะที่สำคัญพอสรุปได้ ดังนี้

๑. เป็นศาสตร์สายกลางหรือเศรษฐกิจศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา เศรษฐศาสตร์แนวพุทธมุ่งที่ความพอดีหรือความสมดุล สมดุลในแง่หนึ่งก็คือการบริโภคเพื่อสนองหรือบำบัดความต้องการจะทำให้

^๔พิสิษฐ์ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร, ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคม

เกิดความพอดี ส่วนเศรษฐศาสตร์ปัจจุบันเป็นการบริโภคที่ตอบสนองความต้องการไม่รู้จบเพราะมีความต้องการไม่จำกัด แต่ทางพระพุทธศาสนา จะมีหลักของความพอ คือมีปัญหาและฉันทะเข้ามาเกี่ยวข้องในพฤติกรรมทางเศรษฐกิจ แล้วทำให้เกิดความพึงพอใจ โดยมีความคิดเห็นพอดีเกิดขึ้น เพราะความต้องการมาบรรจบกับจุดหมายที่สิ้นสุดของมัน เป็นความพอใจที่มีความพอดีและความพอใจที่ทำให้เกิดความพอดี โดยความพอดีก็คือการที่ได้สนองความต้องการคุณภาพชีวิตและความพอใจที่ได้คุณภาพชีวิต หรือจุดของความพอดีอีกอย่างหนึ่งคือหลักการไม่เบียดเบียนตนและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

๒. เศรษฐศาสตร์แนวพุทธศาสตร์มีลักษณะที่สำคัญที่ถือว่ากิจกรรมทางเศรษฐกิจทุกอย่างเป็นกิจกรรมในการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือเป็นกิจกรรมในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ไปด้วยในตัว ไม่ว่าจะเป็นการบริโภค การตลาด การแลกเปลี่ยน การค้าขายด้วยเงินตรา โดยภาพรวมกิจการในการดำเนินชีวิตทุกอย่างในภาพรวมของมนุษย์ในด้านวัตถุ ที่จะส่งเสริมความเป็นอยู่ที่ดี และเป็นรากฐานแห่งการพัฒนาคุณภาพชีวิต หรือพัฒนา ศักยภาพของตนเอง ดังนั้น พุทธศาสตร์นี้มองเศรษฐศาสตร์และกิจกรรมทางเศรษฐกิจอย่างไร อย่างน้อยให้เห็นว่า มันเป็นส่วนที่ส่งเสริมการมีชีวิตที่ดีงาม ยังเป็นส่วนที่ส่งเสริมคุณภาพชีวิตเพื่อจุดมุ่งหมายในการพัฒนาศักยภาพของมนุษย์ให้มนุษย์ได้มีโอกาสมีความพร้อม ยิ่งขึ้น ในการที่จะเข้าถึงสิ่งที่ดีงาม สิ่งที่ประเสริฐที่ชีวิตจะพึงได้รับยิ่ง ๆ ขึ้นไป^๕

ในด้านเศรษฐกิจ แนะนำให้ประชาชน มีความขยันประหยัด อดออม ส่งเสริมให้ประกอบอาชีพสุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความพอดี สมดุลในการบริโภค มีคุณธรรมจริยธรรมเรียกว่าเศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ เป็นเศรษฐศาสตร์มีขมิ้นบาปปฏิบัติ ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความ พุงเฟ้อพุ่มเฟิย

๓. ด้านวัฒนธรรม

การพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรม

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด ในการแสดงบทบาทต่าง ๆ เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพ เชื่อถือ และการร่วมมือกันให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาท สำคัญในการควบคุมทางสังคมในระดับประเทศ ด้วยเพราะ พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือ ของบุคคล ทุกชั้นในสังคม ตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป ปัจจัยที่เชิดชูฐานะ ของ พระสงฆ์ ในสังคมคือ

^๕พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๙๕.

๑. ความบริสุทธิ์ ๒. ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์ ๓. ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา ปัจจุบันนี้บทบาทของวัดและพระสงฆ์เริ่มสูญหายไป เพราะความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทย เมื่อประมาณ ๗๐-๘๐ ปีที่ผ่านมา เริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบท

อย่างไรก็ตามพระสงฆ์ยังคงมีบทบาทมากบ้างน้อยบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละสังคมโดยเฉพาะในชนบทหรือท้องถิ่นที่ห่างไกลมาก ๆ พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทหลายอย่างเหมือนเดิมและเป็นความจริงที่ว่าคนไทยเกือบทุกคนจะต้องกลับเข้าสู่วัด อีกครั้งหนึ่ง ในวาระสุดท้ายของชีวิต กล่าวคือ เมื่อทุกคนถึงแก่กรรมลง โดยทั่วไปต้องไปทำพิธี ฌาปนกิจศพที่วัด จึงสรุปได้ว่า ห่วงชีวิตของพุทธศาสนิกชนต้องเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนาตลอดเวลาตั้งแต่สมัย อดีต ปัจจุบัน และอนาคตจนกว่าพุทธศาสนาจะสูญสิ้นไปจากแผ่นดินไทยอันเป็นที่อยู่ของสังคมไทย

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต. ได้กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของวัดและพระสงฆ์กับสังคม มีประการหนึ่งกล่าวว่า วัดมีบทบาทเป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ เสมือน พิพิธภัณฑ์^๖ และหากรู้จักดำเนินการให้ดี พระสงฆ์นั้นเองจะเป็นผู้ที่สามารถนำชุมชนไปสู่ความเจริญได้โดยวิธีทางที่เหมาะสม และมีหลักเกณฑ์ เพราะความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับชาวบ้านยังอยู่ในสภาพที่ดี และความสัมพันธ์แบบนี้มีลักษณะพิเศษจำเพาะคือ พระสงฆ์เป็นผู้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริง ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือและเชื่อฟังพระ โดยความเคารพนับถือและเชื่อฟังนี้เกิดจากความเลื่อมใสศรัทธา ไม่ได้เกิดจากความเกรงกลัวอำนาจ การกระทำจึงเป็นไปด้วยความเต็มใจและเต็มกำลัง ได้ผลสำเร็จของงานพร้อมทั้งผลทางจิตใจของผู้ทำงานด้วย

บทบาทของพระสงฆ์อีกประการหนึ่ง คือ บทบาทที่มีต่อวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการที่พระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือ และศรัทธาของคนในชุมชน

๔. ด้านสาธารณสุข

การพัฒนาชุมชนด้านสาธารณสุข

ประสพสุข พันธุประยูร แสดงความเห็นไว้ว่า พระสงฆ์นั้นช่วยเหลือสงเคราะห์ชาวบ้านในเรื่องต่าง ๆ มาแต่ไหนแต่ไร รวมทั้งเรื่องเจ็บไข้ได้ป่วยเพราะวัดเคยเป็นศูนย์กลางของชุมชน เป็นโรงเรียน เป็นโรงพยาบาล เป็นศูนย์กลางของศิลปวัฒนธรรม ขณะนี้ทั่วโลกกำลังพูดถึงการสาธารณสุขเบื้องต้นหรือการสาธารณสุขมูลฐานว่าเป็นของดีและเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับสังคมทุกสังคม การสาธารณสุขมูลฐานย่ำที่การพัฒนาการช่วยตัวเองของบุคคลครอบครัว และชุมชน บ้านกับวัดต้อง

^๖พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต), พระพุทธศาสนากับสังคมไทย, (กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖), หน้า ๒๒.

พึ่งพาซึ่งกันและกันอยู่แล้ว พระสงฆ์และวัดจึงเป็นชุมชนกำลังและองค์กรที่จะช่วยพัฒนาประเทศตามแบบไทย ๆ และแบบที่ยืนบนขาของตนเองได้ ชาวบ้านมีความยากจนเหลือเกิน แม้แต่ยาสามัญประจำบ้านก็ไม่ค่อยจะมีไปซื้อในเมื่อขาดยาที่สำคัญการสาธารณสุขมูลฐานก็เป็นไปไม่ได้ ไม่มีทางที่ใครจะเอายาไปแจกที่หมู่บ้านได้ทั่วถึง รัฐบาลก็ทำไม่ได้ องค์กรอะไรก็ทำไม่ได้ แต่พระสงฆ์ทำได้ ท่านได้ติดกันที่เทศน์มาบ้าง คนทำบุญบ้าง มากับการทอดกฐิน ทอดผ้าป่าบ้าง หรืองานต่าง ๆ เหล่านี้เพียงพอที่จะจัดตัวยาประจำวัดสำหรับหมู่บ้าน ดังนั้นบทบาทของพระสงฆ์เกี่ยวกับการสาธารณสุขมูลฐานอาจสรุปได้ ดังนี้^๗

๑. เรียนรู้เรื่องการรักษาเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือชาวบ้าน
๒. จัดตั้งตู้ยาสามัญประจำบ้าน
๓. ปลูกสมุนไพรในบริเวณวัด รวบรวมความรู้การรักษาแบบพื้นบ้าน
๔. แนะนำหรือจัดหาน้ำสะอาดสำหรับหมู่บ้าน จะป้องกันโรคไปได้มากและแนะนำเรื่องการป้องกันโรคและส่งเสริมสุขภาพอย่างอื่น ๆ
๕. จัดอบรมแก่พระและชาวบ้านให้มีความรู้ในการสาธารณสุขเบื้องต้น โดยเชิญวิทยากรจากสถานอนามัย อำเภอ จังหวัด
๖. สนใจเรื่องการอาชีพของประชาชน เพราะถ้าประชาชนไม่มีปัจจัย ๔ เพียงพอแล้ว ก็ไม่สามารถจะมีสุขภาพอนามัยที่ดีได้

อารียา ลัมสุวัฒน์ ได้กล่าวถึงบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน ตามโครงการพระธรรมทูต และโครงการพระธรรมจาริกว่า ในการปฏิบัติหน้าที่ผู้นำชาวบ้านในการพัฒนาท้องถิ่นได้อย่างดีเยี่ยม การบำเพ็ญประโยชน์ในหมู่บ้านชนบทเป็นผู้นำในการวางแผนอบรมฝึกหัดพระที่เป็นผู้นำในชนบทในวิชาเทคนิคต่าง ๆ เกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน ให้รู้จักวิธีการทำตม่น้ำ วางถังซีเมนต์ที่ใช้กับบ่อความรู้ในด้านสุขวิทยาสมัยใหม่ โภชนาการความสะอาดอนามัย และการรักษาโรค สิ่งทีกล่าวมาเป็นหน้าที่ที่พระสงฆ์ตามโครงการพระธรรมจาริกต้องนำไปพัฒนาให้ความรู้แก่ชาวเขา หรือชนบท^๘

บทบาทของพระสงฆ์อีกประการหนึ่ง คือ เรื่องสุขภาพของคนในชุมชนส่งเสริมให้รู้จักรักษาสุขภาพรู้จักใช้ยาทั้งแผนโบราณสมุนไพรปลูกใช้เองและยาแผนปัจจุบันร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน

^๗ประสพสุข พันธประยูร, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ในจังหวัด

ภาคเหนือในประเทศไทย”, (สถาบันศึกษาสังคม : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕), หน้า ๑๓๗-๑๓๘.

^๘อารียา ลัมสุวัฒน์, “บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พ.ศ.๒๕๐๐ - ๒๕๒๐”,

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรบัณฑิต, หน้า ๑๖.

๕.ด้านสิ่งแวดล้อม

การพัฒนาสิ่งแวดล้อม

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ได้สัมมนา เรื่องบทบาทของพระสงฆ์ในการสนับสนุน การมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ว่า ความสัมพันธ์ของพระกับป่ามีมานานเพราะพระอาศัยเป็นที่ฝึกปฏิบัติป่าได้การคุ้มครองเพราะบารมีและวัตรปฏิบัติตามพระธรรมวินัย เป็นตัวอย่างสั่งสอนประชาชนให้เห็นคุณค่าและความสำคัญของป่าต่อมนุษย์ การพึ่งพากันของพระสงฆ์กับป่า พบทั่วไปในสังคมชาวพุทธที่มีวัดป่าหรือสร้างป่าขึ้นมาในวัดและรอบ ๆ วัดป่าใดที่สงบเงียบเหมาะสมกับการฝึกตนก็จะมีพระธุดงค์ไปฝึกปฏิบัติขัดเกลตาตนเองในป่าชาวบ้านก็ช่วยทำบุญดูแลเลี้ยงพระพระก็ให้ธรรมะสั่งสอนญาติโยม พระป่าชุมชน จึงมีความสัมพันธ์และมีส่วนร่วมสนับสนุนซึ่งกันและกันจากการศึกษาเรื่องพระกับป่า เช่น วัดป่าสุคะโต จังหวัดชัยภูมิ ทำงานเผยแพร่ความรู้ด้านอนุรักษ์ป่าให้กับชุมชน วัดป่าหนองพง จังหวัดอุบลราชธานี สวนโมกขวนารามจังหวัดสุราษฎร์ธานี มีรูปแบบการอยู่ในป่าอย่างเรียบง่ายกลมกลืนกับธรรมชาติ วัดอรัญญาวาส จังหวัดน่าน ปลุกจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของประชาชน และองค์กรทุกระดับอย่างเชื่อมโยงบนรากฐานของความร่วมมือดังนั้นผลจากกรณีศึกษาบทบาทของพระสงฆ์กับป่าต่าง ๆ สามารถสรุปบทบาทสำคัญของพระสงฆ์ได้ ๔ ด้านคือ

๑. ด้านการอนุรักษ์ ช่วยนำชุมชนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสร้างป่าชุมชนรักษาป่าและความหลากหลายทางชีวภาพ

๒. ด้านชุมชน เป็นตัวอย่างของการอยู่แบบเรียบง่าย และใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดรู้คุณค่า

๓. ด้านวัฒนธรรม ช่วยรักษาและสืบสานภูมิปัญญาท้องถิ่นในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนโดยเฉพาะทรัพยากรพรรณพืช

๔. ด้านจิตวิญญาณ เป็นผู้นำและสั่งสอนศีลธรรมและจริยธรรมแก่ชุมชน^๔

การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมนับเป็นกิจของสงฆ์ที่พึงประพฤติปฏิบัติ เพราะในการเผยแผ่ศาสนาให้คนเข้าถึงธรรมะนอกจากการเทศน์สั่งสอนที่มีประสิทธิภาพแล้ว บรรยายกาศภายในวัดนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่จะป็นเครื่องดึงดูดคนให้หันเข้าหาวัด ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี ตลอดจนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแก่

^๔ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, พระกับป่า :

บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้, (กรุงเทพมหานคร :

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑), หน้า ๓๔-๓๕.

ประชาชนเป็นผลให้สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะมองข้ามไม่ได้เลยก็พระสงฆ์จะต้องลงมือปฏิบัติหรือกระทำให้แบบตัวอย่างให้ชาวบ้านได้เห็นเสียก่อนเพราะหากว่าพระสงฆ์ได้ทำเป็นแบบอย่างเสียแล้วเปรียบเสมือนว่าจอมแห่งแม่ทัพได้ลงสู่สงครามด้วยตัวเองหมู่เสนาหัวหน้าและทหารทัพย่อมมีกำลังใจที่จะลงสู่สนามรบอย่างไม่เกรงกลัวภัยอันตรายใด ชาวบ้านเมื่อได้เห็นพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้ลงมืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก่อน ชาวบ้านก็จะได้มีกำลังใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นและยังเป็นการเผยแพร่ที่ดีที่สุดด้วยการทำให้ดูอยู่ให้เห็น

๓. บทสรุป

บทบาทของพระสงฆ์ในสมัยนั้น ส่วนใหญ่ดำเนินรอยตามบทบาทของพระพุทธเจ้า คือการพัฒนาศีลธรรมจริยธรรมและจิตวิญญาณ การสงเคราะห์ประชาชน และการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เท่านั้นเพราะสังคมในสมัยนั้นยังไม่มีทาสเหมือนในปัจจุบันขอบเขตที่พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับชุมชน คือ พระพุทธองค์เน้นให้พระสงฆ์ได้พิจารณาถึงสภาพที่ต่างจากฆราวาส และการดำรงชีวิตอยู่ได้เพราะอาศัยฆราวาส ห้ามพระสงฆ์ไม่ให้คลุกคลีกับฆราวาสมากเกินไป เน้นให้พระสงฆ์ทำประโยชน์แก่ประชาชนโดยการสอนธรรม หรือชี้แนะทางจิตวิญญาณด้วยจิตใจที่เมตตากรุณา ผู้ศึกษามุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ที่มีผลต่อการพัฒนาชุมชนในอำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ รวม ๕ ด้าน ได้แก่ ด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านวัฒนธรรม ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านสังคม บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนในด้านสังคม พระสงฆ์เป็นแบบอย่างในการลด เลิก ละ จากอบายมุขทั้งหลายเป็นผู้นำประกอบพิธีทางศาสนาทำให้ชาวบ้านมีความรักความสามัคคีกัน อบรมชาวบ้านให้มีจิตใจเอื้อเฟื้อต่อกันเห็นอกเห็นใจกันช่วยเหลือกันพระสงฆ์ควรเป็นแกนนำในการปลูกฝังให้มีจิตสำนึกของคนในชุมชนให้ประหยัดไม่ฟุ้งเฟ้อไปตามกระแสวัตถุนิยมหรือบริโภคนิยมจนเกินไป เห็นคุณค่าของภูมิปัญญาท้องถิ่นมีการอบรมจิตใจให้มีความรู้รักสามัคคีอย่างจริงจัง ด้านเศรษฐกิจพระสงฆ์ต้องสั่งสอนหลักธรรมะโดยประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับอาชีพของคนในชุมชน และพระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างในความสันโดษและปลูกฝังในเรื่องการออมทรัพย์

ด้านเศรษฐกิจ บทบาทของพระสงฆ์ที่มีต่อชุมชนในด้านเศรษฐกิจ แนะนำให้ประชาชน มีความขยันประหยัด อุดม ส่งเสริมให้ประกอบอาชีพสุจริต ดำเนินชีวิตด้วยความพอτισมดุลในการบริโภค มีคุณธรรมจริยธรรมซึ่งดังกล่าวนี้นี้ เรียกว่า เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ เป็นเศรษฐศาสตร์มัชฌิมาปฏิปทา ส่งเสริมให้ประชาชนดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อลดความ

ฟุ้งเฟ้อฟุ่มเฟือย พระสงฆ์ต้องสั่งสอนหลักธรรมะโดยประยุกต์ใช้ให้สอดคล้องกับอาชีพของคนในชุมชน และพระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างในความสันโดษและปลูกฝังในเรื่องการออมทรัพย์

ด้านวัฒนธรรม บทบาทของพระสงฆ์อีกประการหนึ่ง คือ บทบาทที่มีต่อวัฒนธรรมของชุมชน ด้วยการที่พระสงฆ์เป็นตัวแทน ของวัด เป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน เป็นศูนย์รวมแห่งความเคารพนับถือ และศรัทธาของคนในชุมชน พระสงฆ์มีบทบาทในการส่งเสริม เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่น การรักษาและอนุรักษ์ไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี ทั้งด้านศาสนพิธี และ เป็นผู้นำทางด้านจิตวิญญาณแบบอย่างในการรักษาหวงแหนประเพณีวัฒนธรรมของไทย ปลูกฝังเอกลักษณ์ความเป็นไทยในที่ต่างๆทั้งวัด โรงเรียนและหน่วยงานราชการ พระสงฆ์ควรเป็นหลักในการฟื้นฟูวัฒนธรรมอันดีงามของไทยและดึงทุกภาคส่วนมามีส่วนร่วม

ด้านสาธารณสุข บทบาทของพระสงฆ์อีกประการหนึ่ง คือ เรื่องสุขภาพของคนในชุมชนส่งเสริมให้รู้จักรักษาสุขภาพรู้จักใช้ยาทั้งแผนโบราณสมุนไพรปลูกใช้เองและยาแผนปัจจุบันร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐในการส่งเสริมสุขภาพอนามัยของคนในชุมชน พระสงฆ์ควรนำปฏิบัติให้มีสุขภาพกายและสุขภาพจิตที่ดีให้ความรู้ถึงสิ่งที่จะทำให้ลายสุขภาพและสุขภาพะทั้งในระยะสั้นและระยะยาวและเหตุปัจจัยใดที่เสี่ยงต่อการเกิดโรคให้แก่ประชาชนในชุมชนรู้ แนะนำให้ประชาชนรับรู้ถึงสิ่งที่บริโภคแล้วเป็นทั้งอาหารและยาเป็นแบบอย่างในการเลิกสิ่งที่จะทำให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพ

ด้านสิ่งแวดล้อม การอนุรักษ์ทรัพยากรสิ่งแวดล้อมและสิ่งแวดล้อมนับเป็นกิจของสงฆ์ที่พึงประพฤติปฏิบัติ เพราะในการเผยแผ่ศาสนาให้คนเข้าถึงธรรมะนอกจากการเทศน์สั่งสอนที่มีประสิทธิภาพแล้ว บรรยายกาศภายในวัดนับว่าเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ที่จะป็นเครื่องดึงดูดคนให้หันเข้าหาวัด ดังนั้นพระสงฆ์จึงต้องประพฤติปฏิบัติเป็นตัวอย่างที่ดี ตลอดจนเป็นผู้นำในการอนุรักษ์ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนเป็นผลให้สภาพแวดล้อมของชุมชนดีขึ้น และสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะมองข้ามไม่ได้เลยก็พระสงฆ์จะต้องลงมือปฏิบัติหรือกระทำให้แบบตัวอย่างให้ชาวบ้านได้เห็นเสียก่อน เพราะหากว่าพระสงฆ์ได้ทำเป็นแบบอย่างเสียแล้วเปรียบเสมือนว่าจอมแห่งแม่ทัพได้ลงสู่สงครามด้วยตัวเองหมู่เสนาหัวหน้าและทหารทัพย่อมมีกำลังใจที่จะลงสู่สนามรบอย่างไม่เกรงกลัวภัยอันตราย ชาวบ้านเมื่อได้เห็นพระสงฆ์ซึ่งเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณได้ลงมืออนุรักษ์สิ่งแวดล้อมก่อน ชาวบ้านก็จะได้มีกำลังใจในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมนั้นๆและยังเป็นการเผยแผ่ที่ดีที่สุดด้วยการทำให้ดูอยู่ให้ปลูกฝังให้คนในชุมชนมีจิตอาสาาร่วมกันรักษาสิ่งแวดล้อมสร้างความสมดุลทางธรรมชาติโดยเฉพาะด้านทรัพยากรทางป่าไม้สิ่งที่ถูกทำลายจนเสื่อมโทรมให้ฟื้นคืนสู่ธรรมชาติโดยเร็วจัดวัดให้ร่มรื่นและเป็นลานกีฬา หรือสถานที่ออกกำลังกายของคนในชุมชน หรือเป็นสถานที่สำหรับให้ประชาชนได้มาพบปะพักผ่อนหย่อนใจ

บรรณานุกรม

พระราชวรมนี (ประยูรย์ ปยุตโต). ทางสายกลางของการศึกษาไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

กรุงเทพมหานคร: คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๓๐.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตโต). เศรษฐศาสตร์ตามแนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

พระราชวรมนี (ประยูรย์ ปยุตโต). พระพุทธศาสนากับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : เจริญวิทย์การพิมพ์, ๒๕๒๖.

ศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชนแห่งภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. พระกับป่า :

บทบาทของพระสงฆ์ในการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้.

กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.

ประสพสุข พันธุ์ประยูร. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาทรัพยากรป่าไม้ ในจังหวัดภาคเหนือใน

ประเทศไทย. สถาบันศึกษาสังคม : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

พิสิฐภูมิ บุญไชย และทรงคุณ จันทจร. ศาสนาพุทธ : สถานภาพบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงในสังคมอีสาน. รายงานการวิจัย.สถาบันวิจัยศิลปะ และวัฒนธรรมอีสานมหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๐.

อารียา ลิมสุวัฒน์. บทบาทของพระภิกษุในการพัฒนาชุมชนชนบทไทย พ.ศ.๒๕๐๐ - ๒๕๒๐.

วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์บัณฑิต: มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๖.

